

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba Kas naujo metaforų tyrimuose

Inesa Šeškauskienė

Vilniaus universitetas

inesa.seskauskiene@flf.vu.lt

Metaforos ir futbolas. Taip buvo galima pavadinti šių metų liepos pradžioje žmonių sambūrį Berlyne, kurie kalbėjo apie metaforas ir kiekvieną vakarą žiūrėjo Europos futbolo čempionatą. Kartu su Berlyno gyventojais, ypač tą vakarą, kai Vokietija nugalėjo Italiją, kai Berlynas siautė kiaurą naktį... Metaforos ir futbolas nėra nesuderinami. Apie tokią dermę, pasitelkusi mentalinių erdvių (*angl.* mental space) teoriją ir laikraščių futbolo apžvalgas kalbėjo portugalų tyrėja B. M. Fernandes de Sousa iš Naujojo Lisabonos universiteto. Apie tokią dermę galima buvo samprotauti vakarais prie futbolo ir alaus.

Jei norėčiau visiškai supainioti skaitytoją, turėčiau dar paminėti tokius keistus derinius kaip metafora gestuose, vokalo pamokose, architektūroje, dirigento judesiuose, kompiuteriniuose žaidimuose, vyno degustacijoje ar šokyje. Ar esate ką nors panašaus girdėję? Ir tai ne performanso, ne kino festivalio ar parodos pavadinimas. Tai temos pranešimų, skaitytų 11-je metaforų tyrėjų asociacijos, kitaip vadinamos RaAM (nuo angliško jos pavadinimo *Researching and Applying Metaphor*), konferencijoje „Metafora mene, žiniasklaidoje ir komunikacijoje“. Ji vyko Berlyno Laisvajame universitete 2016 m. liepos 1–4 d. ir sutraukė apie 200 dalyvių iš viso pasaulio – nuo Japonijos iki Brazilijos, nuo Australijos iki Kanados, nuo Lietuvos iki Portugalijos...

Konferencija parodė, kad šiuolaikinis kalbos ir kalbos inspiruotas mokslas nepripažįsta griežtų ribų nei temų, nei metodinių priegų prasme. Anksčiau išskirtinai kalbinei raiškai skirti tyrimai plečiami, jie apima gestus, muziką, šokį ir dar daug iki šiol mažai tirtų sričių. Meilę metaforoms išpažįsta labai daug mokslininkų. Metaforų tyrimų populiarumą nulėmė Vakaruose žinomų tyrėjų, daugiausia britų ir amerikiečių darbai, tokių kaip filosofo Maxo Blacko, kalbininko Charles'o Fillmore'o, o ypač George'o Lakoffo, kurio universitetinės studijos prasidėjo nuo matematikos ir tik vėliau perėjo prie lingvistikos, ir filosofo Marko Johnsono. Pagrindiniai jų darbai pasirodė praeitame tūkstantmetyje. Bene labiausiai cituojama yra 1980 metais išleista George'o Lakoffo ir Marko Johnsono knyga *Metaforos, kuriomis mes gyvename* (*angl.* *Metaphors We Live By*),

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

įtvirtinusi supratimą apie metaforą kaip perkėlimą iš vienos žmogaus patirties srities, vadinamos ištakų ar šaltinio (angl. *source*), į kitą, vadinamą tikslo arba paskirties (angl. *target*). Šios knygos antrasis leidimas 2003 metais vis dar muša pardavimų rekordus. Knyga išversta į beveik visas Europos kalbas. Lietuviškai, deja, jos neturime. Šiame kontekste įdomu pažymėti, kad vertimų yra tiek daug, kad jau yra straipsnių, skirtų tiems vertimams palyginti (Monti 2009). Gaila, bet Lietuvoje palaikomas mitas, kad metaforos yra pernelyg iširtos ar jau nusibodusios ir dėl to nevertos tyrėjų dėmesio. Manytina, kad tokios mintys gali kilti tik žmonėms, nesusipažinusiems su šiuolaikine tyrimų metodologija ir išties neaprepiama tematika. Tokių minčių neišgirsi ir RaAM'o renginiuose, tokiuose, koks vyko Berlyne.

11-je RaAM'o konferencijoje daugiausia dėmesio buvo skiriama tarpdiscipliniškumui ir taip vadinamai multimodalinei, arba daugiaterpei, metaforai. Tos kelios terpės yra raiškos būdai, tokie kaip kalba, garsas ar vaizdas. Labiau įprasti būtų ne vienam tyrėjui žinomi sakytinė ar rašytinė kalba ir diskursas, t.y. kalba tam tikroje situacijoje ar situacijų visumoje. Tų diskursų ir šioje konferencijoje buvo gausu: politinis, filosofinis, ekonominis ir verslo, religinis, žiniasklaidos, viešasis, medicinos ir pokalbių su diabetu ar vėžiu sergančiais pacientais, mokymo(si), mokslo populiarinimo ir vertimo ir t.t. Tačiau nenukrypdami nuo konferencijos temos, dauguma kalbėtojų neapsiribojo kalba, ne vienas analizavo ne tik kalbinę, bet ir vaizdinę ir garsinę metaforos raišką. Toliau pristatysiu kelias įsimintiniausias konferencijos temas ir ryškiausias tyrėjus.

RaAM'o narių ir nuolatinių jo renginių, konferencijų ir seminarų dalyvių jau nebestebina pranešimai apie metaforą gestuose; šia tema parašyta ne viena knyga (žr., pavyzdžiui, Cienki, Müller 2008; Müller et al. 2014), šiuo metu jau kalbama apie tam tikras apibrėžtas gestų reikšmes. Pavyzdžiui, kai kalbėtojas vartoja daiktavardį, jo delnas būna pasuktas į viršų ir pirštai kiek sulenkti, kai kalbėtojas reiškia abstrakčią mintį per konkretų objektą, jis daro judesį tarsi suimtų abiem delnais kokią nors talpą. Tokį judesį užfiksuotume stebėdami kalbėtoją, kai jis sako: „imkime šios kalbos gramatiką ir panagrinėkime veiksmožodį“, kur ėmimas siejamas su konkrečiu daiktu, nes tik apčiuopiamą daiktą galima paimti, o gramatika yra abstrakti. Šis junginys yra metaforos MINTIS YRA KONKRETUS DAIKTAS kalbinė raiška, fiksuojama ir gestuose. Amsterdamo Laisvojo universiteto profesoriaus Alano Cienkio pranešime kaip tik buvo pristatoma gestų metaforinių reikšmių nustatymo metodika. Jis vadovavo ir teminei gestų metaforų sekcijai.

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

Kitas žinomas verbalinių-vaizdinių (angl. *verbo-pictorial*) metaforų tyrėjas iš Amsterdamo Charles'as Forceville'is, beje, prieš keletą metų lankėsis Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete, vadovavo teminei sekcijai, kurioje buvo skaitomi pranešimai apie daugiaterpes, t.y. kelių raiškos terpių, tokių kaip kalba ir vaizdas, garsas ir vaizdas, garsas ir kalba, sankirtoje kuriamas metaforas. Kiekvienos iš tų terpių vaidmuo gali būti labai skirtingas: metafora gali būti reiškiamą kalba, o vaizdu ar garsu tik sustiprinama, viena iš metaforų sričių – ištakų ar paskirties – raiška yra vienoje terpėje, pavyzdžiui, vaizde, o kitos – kitoje, pavyzdžiui, kalboje. Sekcijoje skaityti pranešimai apie animacinių ir vaidybinių filmų, komiksų, reklamos metaforas. Sekcijos vadovo knygos irgi jau neblogai žinomos metaforų tyrėjams (žr. Forceville 1996; Forceville, Urios-Aparisi 2009; Veale et al. 2013). Neatsitiktinai vakarinėje konferencijos programoje buvo galima pamatyti 1945 m. žinomo britų režisieriaus Alfredo Hičkoko filmą *Užkerėtas* (angl. *Spellbound*), kurio metaforas vėliau įvairiuose kontekstuose minėjo konferencijos dalyviai.

Visi konferencijos plenariniai pranešimai buvo vienaip ar kitaip susiję su daugiaterpe metafora, ypač su vizualumu. Išskirčiau du ryškiausius pranešimus. Vienas skirtas metaforai kine, kitas – metaforai architektūroje. Pirmąjį pranešimą skaitė JAV Džordžijos universiteto mokslininkė Jennifer M. Barker. Savo analizei ji pasitelkė 2014 m. Toddo Hayneso filmą *Carol*. Dinamine žmonių kūnų ir iš pirmo žvilgsnio negyvų objektų sąveika kuriamos ir pranešėjos interpretuojamos mizanscenos buvo nepaprastai vizualios, o muzika ir gestais kuriamos laiko metaforos leido suvokti mokslininkės analizuojamą itin paveikų filmo diskursą.

Iš Venesuelos kilusio ir Vokietijoje dirbančio, kelių universitetų kviestinio profesoriaus architekto Jose Mario Guterrezo Marquezo pranešimas buvo dar vienas vizualumo plūpsnis. Profesorius pripažino, kad metaforas atrado neseniai, o jas atradęs, suprato nuolat jas kuriantis. Kaip galima numanyti, pranešėjęs itin susižavėjęs kalbėjo apie metaforas statiniuose. Bene ryškiausia architektūroje yra lango kaip paveiklo metafora. Be to, architektų kalba irgi supinta iš daugybės metaforų, nesąmoningai ar sąmoningai kuriamų vizualią architektūros ir dizaino sritį permąstant per labiau materialios kasdienės aplinkos sritį.

Apie visus sekcijose skaitytus pranešimus neįmanoma papasakoti. Kiekvieną konferencijos dieną vienu metu buvo dirbama 5-7 sekcijose. Iš mano klausytų pranešimų atkreipčiau dėmesį kelis. Vienas buvo iš šiuo metu vis labiau populiarėjančios metaforos, vadinamos sinestezine. Sinestezija

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

yra reiškiny, kai vienai jutiminio suvokimo sričiai apibūdinti pasitelkiama kita sritis, pavyzdžiui, dažnai sakome *švelni melodija, aštri sriuba*. Abiejuose pasakymuose pirmasis žodis priklauso lytėjimo sričiai, o antrasis – garsinio suvokimo (*melodija*) ir skonio (*sriuba*). Kartais tokie junginiai yra neišvengiami, nes kai kurioms sritims apibūdinti neturime pakankamai žodžių, kartais junginiai yra kuriami tikslingai. Vienas jaunas amerikiečių tyrėjas Bodo Winteris pasiūlė permąstyti metaforoms kurti pasitelkiamas jutiminio suvokimo sritis. Šiuo metu manoma, kad dažniausia metaforų ištakų sritis yra lytėjimo, o dažniausia paskirties sritis yra garsas ir regėjimas. Mokslininko nuomone, hierarchija nėra tokia paprasta ir tiesmuka. Jo atliktas tyrimas rodo, kad yra tam tikrų itin nusistovėjusių jungčių tarp kai kurių suvokimo sričių, taip pat yra „lanksčių“ sričių, pavyzdžiui, lytėjimo, kurios pasitelkiamos įvairioms kitoms sritims apibūdinti.

Minėtas tyrėjas atkreipė ne vieno metaforų senbuvio žvilgsnį. O tų senbuvų buvo išties nemažai. Be jau minėtų, norisi atkreipti dėmesį į kelis išskirtinai savo tyrimo sritį suformavusius mokslininkus, apie save subūrusius kelias metaforų tyrėjų kartas. Vienas iš jų – Jungtinės Karalystės Rytų Anglijos universitete dirbantis vokiečių kilmės profesorius Andreas Musolffas, daug rašantis politinio diskurso ir tarpkultūrinės komunikacijos temomis (žr. vieną naujausių jo su bendraautorais parengtų knygų Musolff et al. 2014). Jis šiuo metu yra ir RaAM'o prezidentas, beje, labai šiltai bendravęs su visais Asociacijos nariais ir konferencijos dalyviais. Po ilgesnio laiko į RaAM'o konferenciją atvyko JK Vakarų Anglijos universiteto profesorius Jonathanas Charteris-Blackas, kurio vardas dažnai siejamas su politinio diskurso ir retorikos studijomis bei ypač su jo sukurtu kritinės metaforos analizės metodu. Gerai žinomos jo knygos apie lyderystę ir retoriką politikoje (Charteris-Black 2007, 2011, 2014). Konferencijoje jis skaitė pranešimą apie emocijų metaforas grožinėje literatūroje.

Kiek kitokią nišą metaforos tyrimų lauke yra užėmęs JAV Portlando valstijos universiteto profesorius L. Davidas Ritchie's. Jis labiausiai žinomas dėl savo originalių metaforos tyrimų naratyve ir humore. Man asmeniškai jis įsiminė patraukliais pranešimų ir straipsnių pavadinimais. Pavyzdžiui, jo skaitytas pranešimas konferencijoje buvo toks (vertimas – mano I.Š.): „*Kanarėlė mirė*“. Tuomet „*nusipirk ją į kelią*“. *Pasakojimo metaforos vaizdinėje komunikacijoje*. Pranešime buvo kalbama apie išplėstinę, keliais žodžiais neapsiribojančią metaforą, kurios raišką ir poveikį sustiprina vaizdas.

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

Šio mokslininko pavardė buvo minima ir vokiečių mokslininkės, Erfurto universiteto profesorės Beatės Hampe pranešime. Ji labiausiai žinoma savo ikoniškumo ir konstrukcijų gramatikos tyrimais, o metaforų tyrimuose ji kelia ikoniškos metaforų motyvacijos klausimą, gana seniai plėtojamą (žr. Johnson 2007) įkūnytumo idėją ir kitus, labiau teorinius, klausimus. Trumpai paaiškinsiu, kas yra ikoniškumas ir įkūnytumas. Ikoniškumas (angl. *iconicity*) yra principas, kai ženklas (kalboje – garsas, žodis ar sakinys) savo forma tampa susijęs su ženklo reikšme ar tiesiogiai ją išreiškia. Sakykim, lietuviškasis *gegutės* ar angliškas *cuckoo* pavadinimas yra ikoniškas, nes žodžio tarimas primena būtent to paukščio balsu kuriamą garsą. Metaforų ikoniškumas gana akivaizdus gestų kalboje, piešiniuose ir kitokio pobūdžio vaizduose.

Įkūnytumas (angl. *embodiment*) yra principas, kai komunikacija grindžiama remiantis sąsajomis su žmogaus kūnu ir žmogiškąja veikla. Sakykim, kalbėdami apie automobilį, nesunkiai nurodome jo priekį ar galą, tačiau nedažnai susimąstome, kad tokios skirties pagrindas yra mūsų žmogiškoji patirtis: važiavimo kryptis ir ta pusė, į kurią mes važiuodami pasisukame veidu, yra priekis, o priešinga pusė – galas. Tokie metaforiniai pasakymai kaip *lėktuvo nosis* irgi grindžiami įkūnytumo principu – nosimi vadinama labiausiai atsikišusi lėktuvo, kaip ir žmogaus kūno, dalis. Šis principas yra nepaprastai svarbus ne tik dirbantiems su kalbos duomenimis, bet ir analizuojantiems vaizdus, gestus ar šokį. Tokiu atveju sąsaja su žmogaus kūnu dar akivaizdesnė. Pavyzdžiui, jau minėtame filme *Užkerėtas* šis principas labai ryškus. Anot kolegės dr. Jurgos Cibulskienės (asmeninis pokalbis), scena, kai čiuožama slidėmis žemyn yra interpretuotina kaip sugrįžimas prie esmės, prie žemės, o abiejų personažų nukritimas kalno papėdėje yra tarsi įsimylėjimas, kuris angliškai vadinamas *įkritimu į meilę* (angl. *falling in love*); vadinasi, tiesiogiai susijęs su žmogaus kūno kritimu.

Diskutuodami apie metaforų nustatymo metodiką ar tokias naujas metaforų atmainas kaip pastaruoju metu dažnai aptariamą tikslinę, arba tyčinę (angl. *deliberate*), metaforą, negalime nepaminti Amsterdamo Laisvojo universiteto profesoriaus Gerardo Steeno. Taip vadinamosios MIP, arba metaforų nustatymo (angl. *Metaphor Identification Procedure*) ir vėlesnės jos versijos MIPVU, kur VU santrumpa nurodo metodikos kūrėjų universitetą olandų kalba (*Vrije Universiteit*), metodikos siejamos su jo vardu, nors iki tol diskusijose aktyviai dalyvavo ir kiti vadinamosios Pragglez grupės nariai (Pragglez group 2007). Šią grupę sudarė grupė mokslininkų, kurių vardų pirmosios raidės ir sudaro grupės pavadinimą: **P**eteris Crispas, **R**aymondas Gibbsas, **A**lanas Cienkis, **G**rahamas Lowas, **G**erardas Steenas, **L**ynne Cameron, **E**lena Semino, **J**oe Grady, **A**lice

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

Deignan ir Zoltánas Kövecsesas. Būtent Gerardo Steeno vadovaujama jaunų tyrėjų grupė išplėtojo ir pritaikė metaforoms tirti metodą, vėliau smulkiai aprašytą jų knygoje (Steen et al. 2010). Jam priklauso ir trinaris metaforos modelis; mokslininkas teigia, kad negalime apsiriboti dvinariu modeliu – konceptualiąja, suvokimo ir pažinimo lygmens, metafora ir kalbine, konceptualiosios metaforos kalbine raiška. Be jų dar yra svarbi ir komunikacinė metafora (kuriam bendraujant, socialinėje apsuptyje) (Steen 2011). Tačiau konferencijoje profesorius kalbėjo apie tai, kad imasi naujos temos, kurią jis intriguojančiai įvardija kaip pasipriešinimą metaforoms. Pavyzdžiui, viešajame diskurse dažnai kalbama apie ligą ar jos gydymą kaip apie karą. Tačiau kai kurie žmonės kalbėdami atmeta šią metaforą, t.y. lyg ir jai priešinasi. Neretai jie pasiūlo savo metaforą, pavyzdžiui, metaforą LIGA YRA STICHINIS GAMTOS REIŠKINYS, toks kaip cunamis. Šios tematikos darbai dar tik pradedami rašyti.

Diskurso studijomis jau kurį laiką užsiima JK Lankasterio universiteto profesorė Elena Semino, gerai žinoma diskurso, stilistikos specialistė. Jos knygos labai populiarios ir plačiai skaitomos (Semino 2008, Deignan, Littlemore and Semino 2013; Demjen and Semino 2016). Kartu su kolegėmis ji šiuo metu tiria ligos diskursą. Juos domina, kaip konceptualizuojama liga ir jos gydymas gydytojų ir ligonių pokalbiuose. Konferencijoje ji skaitė kelis pranešimus. Viename ji kalbėjo apie vaizdines metaforas pacientų pokalbiuose su gydytojais apie chronišką skausmą. Kitame, parengtame drauge su kolegėmis iš Leedso universiteto Alice Deignan ir Shirley-Ann Paul, buvo kalbama apie klimato kaitos metaforas jaunimui skirtuose žiniasklaidos tekstuose. Įdomu, kad tokio pobūdžio dažna sustabarėjusi šiltnamio metafora nagrinėtuose tekstuose pasirodė vartojama labai kūrybiškai.

Diskursas, besimokančiųjų kalba, erdvės metaforos, jų raiška skirtingomis kalbomis domina ne taip seniai įsiliejusią į RaAM'o veiklą Norvegijoje gyvenančią amerikietę mokslininkę Susan Nacey. Pavydėtino entuziazmo ir energijos kupina Susan domisi daugeliu sričių. Viena iš jų – besimokančiųjų kalba. Prieš keletą metų John Benjamins leidykloje pasirodė jos knyga apie metaforas besimokančiųjų kalboje (Nacey 2013). Konferencijoje ji skaitė pranešimą apie smurtą patyrusių žmonių išgyvenimų metaforas, randamas interneto pokalbių svetainėse.

Ryškiame metaforas tiriančių mokslininkų žvaigždyne buvo vietos ir Lietuvos atstovams. Net šešių Lietuvos mokslininkų pranešimai pateko į šią konferenciją – keturių iš Vilniaus universiteto ir dviejų iš Lietuvos edukologijos universiteto. Visi darbai nusipelno bent kelių žodžių. Dr. Liudmila

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

Arcimavičienė iš Vilniaus universiteto pasirinko tirti šiuo metu aktualų migracijos diskursą žiniasklaidoje ir vyrų bei moterų žurnalistų ir politikų šia tematika vartojamas metaforas. Nors ryškesnių skirtumų tarp skirtingų lyčių žurnalistų ir politikų nenustatyta, aiškėja, kad migracijos diskursas konstruojamas taip, kad imigrantai konceptualizuojami kaip grėsmė ir kaip „svetimi“. Pastarasis stereotipas britų žiniasklaidoje yra giliai įsitvirtinęs.

VU doktorantė Justina Urbonaitė, kaip jau minėtoji Susan Nacey, pasirinko namų aplinkoje patiriamą smurto diskursą ir jo metaforizaciją Lietuvos viešajame diskurse. Įdomu, kad viešojo diskurso pasirenkamos metaforos namų smurtui aprašyti dažnai jį parodo kaip natūralų gamtos reiškinį, kurį sunku valdyti ir kuris yra neišvengiamas. Tikėtina, kad dėl to aukoms taip sunku sulaukti pagalbos.

Kita VU mokslininkė dr. Dovilė Vengalienė ėmėsi labai vaizdaus diskurso – atviroje erdvėje matomų socialinių reklamų Kauno mieste. Autorės nuomone, verbalinė ir vaizdinė metafora veikia sinergiškai, viena kitą papildydama. Tyrimas atskleidė, kad ne visose reklamose nuosekliai pasitelkiamos daugiaterpės metaforos. Kai kurių reklamų tikslai ir adresatas lieka neaiškūs arba aiškūs tik reklamų kūrėjams. Nepaisant to, sėkmingų socialinių reklamų, kuriose pasitelkiama verbalinė ir vaizdinė metafora, kaip rodo tyrimai, poveikis tiek visuomenei apskritai, tiek atskiriems individams yra labai stiprus.

Pati jauniausia Lietuvos atstovų grupėje buvo LEU doktorantė Jekaterina Sumanova, RaAM'o konferencijoje pristačiusi tyrimą apie depresijos paveiktų moterų emocijų konceptualizavimą metaforomis. Surinkusi medžiagą vienoje Facebooko grupėje, jaunoji tyrėja nustatė, kad dažniausiai linkstama konceptualizuoti depresiją kaip nusileidimą, judėjimą žemyn, o sunkumo ir tamsos ištakų sritys yra gerokai retesnės.

Net dviejuose pranešimuose buvo kalbama apie euro įvedimą Lietuvoje. LEU mokslininkė dr. Jurga Cibulskienė ėmėsi tirti, kaip konceptualizuojamas euras Lietuvos žiniasklaidoje jo įvedimo metu bei kokias emocijas ir kokį poveikį siekiama daryti skaitytojui. Mano pranešime irgi pasitelktas tas pats įvykis Lietuvoje, tačiau tirti ironiški skaitytojų komentarai po straipsniais euro įvedimo tematika bei pasisakymai, komentarai ir memai Facebooke. Įdomu, kad abiejų pranešimų autorės nustatė, kad duomenyse vyrauja personifikacija, nors jos vaidmuo abiejuose darbuose kiek kitoks. Ironija dažnai nukreipiama į kokį nors reiškinį ar žmonių grupę. Minėto tyrimo atveju ironijos

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

taikiniu tapo pernelyg senų sovietinių laikų besiilgintys žmonės bei pernelyg dideliu entuziazmu trykštantys idealizuotos Europos šalininkai. Be to, neretai ironija nukreipiama į tuos, kas bijo bet kokių naujovių ir tiesiog nesiima nieko daryti.

Kaip jau minėjau, šiuolaikiniai metaforų tyrimai neapsiriboja nei vienu objektu ar sritimi, nei viena metodika. Būtent tokiose konferencijose matyti, kaip vienai ar kitai tiriamai problemai spręsti pasitelkiamas psicholingvistinis eksperimentas, atvejo analizė, akių judesių fiksatorius (angl. *eye-tracker*), šiuo metu gana aktyviai naudojami tekstynai ar labiau įprasta diskurso analizė. Kai kuriais atvejais pasitelkiami keli metodai.

Verta paminėti ir daug nuveikusią konferencijos sumanytoją ir organizatorę, Viadrinos universiteto profesorę Cornelią Müller, kuri su savo komanda ne tik užtikrino, kad renginys praeitų sklandžiai, bet ir pasirūpino, kad jis būtų įvairus ir nepakartojamas. Konferencijos metu buvo atidarytas filmų tyrimams skirtas centras *Cinpoetics*, kurio bendrai veiklai suburti tokie žinomi mokslininkai kaip jau minėti profesoriai, centro iniciatoriai Cornelia Müller ir Alanas Cienkis, visų RaAM'o konferencijų dalyvis ir įkvėpėjas iš JAV Kalifornijos universiteto Santa Kruze profesorius Raymondas Gibbsas, JAV Kalifornijos universiteto Berklyje profesorė Eve Sweetser, man asmeniškai pažįstama nuo 2011 metų, kai su Fulbrichto stipendija buvau 6 mėnesių šios mokslininkės vadovaujamoje stažuotėje būtent šiame universitete. Įspūdingos *Cinpoetics* komandos darbe pakviesta dalyvauti ir Lynne Cameron, JK Atvirojo universiteto profesorė emeritė. Įdomu tai, kad ji konferencijos laisvojoje programoje pristatė savo tapybos parodą labai metaforišku pavadinimu *Peizažų galimybės*. Paroda neabejotinai suteikė renginiui dar daugiau vizualumo ir žavesio.

Galop negaliu dar kartą negrįžti prie profesoriaus Raymondo Gibbso, kuriam priklauso daugybė RaAM'o idėjų, kuris yra šios organizacijos senbuvis. Jo darbų tematika keliais žodžiais nenusakoma - nuo psicholingvistinių ir teorinių tyrimų iki ironijos, literatūros, humoro, frazeologijos, psicholingvistinio eksperimento ir dar daugybės sričių, kurias jis visas puikiai valdo. Be to, jis geba bendrauti su įvairių pakraipų ir charakterių tyrėjais, geranoriškai palaiko jaunus mokslininkus. Jo darbai labai plačiai žinomi dirbantiems metaforų srityje (žr. Gibbs 2008). Pats naujaisiais jo darbas – metaforų tyrėjų suburtas projektas tirti taip vadinamą mišrią metaforą, kai tiek ištakų, tiek paskirties sritys gali būti kelios. Kartais jos gali atrodyti nelogiškos ar neprasmingos. Pavyzdžiui, sakydami, kad *gavusi naują darbą ji išskleidė sparnus ir sužydėjo*,

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

pasitelkiame dvi ištakų sritis – paukščio ir augalo, kurios šiame kontekste, atrodo, visai nedera. Tačiau kalba ne visada paklūsta griežtosios logikos dėsniams. Daugiau apie tai galima sužinoti naujoje Raymondo Gibbso redaguotoje knygoje (Gibbs 2016).

Pabaigai noriu pasidžiaugti aktyviomis Lietuvos metaforų tyrėjomis ir nuoširdžiai padėkoti RaAM 11 organizatoriams už puikų renginį ir draugišką atmosferą. Metaforų kalba tai būtų galima nusakyti taip: buvo kur akis paganyti ir protą pamankštinti, pasisemti įkvėpimo, o dar ir gerų futbolo emocijų patirti. Ir visa tai Berlyne – metaforų ir futbolo mieste.

Literatūros sąrašas

- Charteris-Black, J. 2007. *The Communication of Leadership: The Design of Leadership Style*. London: Routledge.
- Charteris-Black, J. 2011. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*, Palgrave (2 leidimas).
- Charteris-Black, J. 2014. *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*. Basingstoke and New York: Palgrave-MacMillan
- Cienki, A., C. Müller. 2008. *Metaphor and Gesture*. Amsterdam: John Benjamins.
- Deignan, A. J. Littlemore, E. Semino. 2013. *Figurative Language. Genre and Register*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demjen, Z., E. Semino. 2016. *The Routledge Handbook of Metaphor and Language*. London: Routledge.
- Forceville, Ch. 1996. *Pictorial Metaphor in Advertising*. London: Routledge.
- Forceville, Ch., E. Urios-Aparisi (eds) 2009. *Multi-modal Metaphor*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gibbs, R. (ed.) 2008. *Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. New York: Cambridge University Press.
- Gibbs, R. (ed.) 2016. *Mixing Metaphor*. Amsterdam: John Benjamins.
- Musolff, A., F. MacArthur, G. Pagani (eds). 2014. *Metaphor and Intercultural Communication*. London: Bloomsbury Publishing.
- Müller, C., A. Cienki, E. Fricke, S. H. Ladevig, D. McNeill, J. Bressemer (eds). 2014. *An International Handbook on Interaction in Multimodality*. Vol. 2. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Monti, E. 2009. Translating the metaphors we live by. Intercultural negotiations in conceptual metaphors. *European Journal of English Studies* 13 (2): 207–221.
- Nacey, S. 2013. *Metaphors in Learner English*. Amsterdam: John Benjamins.
- Pragglejaz group. 2007. MIP: a method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol* 22 (1): 1-39.
- Steen, G. J. 2011. The new theory of metaphor – now new and improved! *Metaphor and Metonymy Revisited beyond the Contemporary Theory of Metaphor. Recent Developments and*

Šeškauskienė, I. Berlynas ir neblėstanti meilė metaforoms ir futbolui, arba kas naujo metaforų tyrimuose. *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8): 320–329, www.taikomojikalbotyra.lt

Applications, F. González-García, M. S. Peña Cervel, L. Pérez Hernández (eds). Amsterdam: John Benjamins. 26–64.

Steen, G. J., A. G. Dorst, J.B. Herrmann, A. A.Kal, T. Krennmayr, T. Pasma. 2010. *A Method for Linguistic Metaphor Identification*. Amsterdam: John Benjamins.

Veale, T., K. Feyaerts, Ch. Forceville (eds) 2013. *Creativity and the Agile Mind: A Multi-Disciplinary Exploration of a Multi-Faceted Phenomenon*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Įteikta 2016 m. rugsėjo mėn.

Paskelbta 2016 m. rugsėjo mėn.